

О. І. Піжук,
ст. викладач кафедри економіки і підприємництва,
Національний університет державної податкової служби України

ПРОГНОЗУВАННЯ РОСТУ ЖІНОЧОГО БЕЗРОБІТТЯ В УМОВАХ ФІНАНСОВО — ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ НА ОСНОВІ ЕКОНОМЕТРИЧНИХ МОДЕЛЕЙ

У статті проаналізовані гендерні особливості й динаміка рівня безробіття в Україні. Побудовано лінійне рівняння залежності рівня жіночого безробіття поточного періоду від рівня жіночого безробіття попереднього періоду та приросту ВВП за останній часовий період. Визначені прогнозні його значення та запропоновані шляхи зниження в умовах фінансово-економічної кризи в Україні.

There are analyzed gender particularities and track record of the rate of jobless in Ukraine in the article. There are built linear equation of dependencies feminine unemployment level of the current term from level of the feminine unemployment of the previous period and increase VAT for last time period. There are determined its forecast value and offered ways of the reduction in condition of financial-economic crisis in Ukraine.

Ключові слова: жіноче безробіття, лагові моделі, метод найменших квадратів, оцінка дисперсії помилок, коефіцієнт детермінації, приріст ВВП, фінансово-економічна криза, конкурентоспроможність жінок.

ВСТУП

Досить складною проблемою як для людини, так і для держави є вимушена незайнятність, що є підґрунтям феномену безробіття. Дослідженню цього феномену присвячені численні праці таких вітчизняних науковців, як В. Васильченко, В. Близнюк, О. Дрозд, Я. Онікієнко, В. Пухлій, І. Петрова, О. Купець, З. Бараник, В. Яценко, Л. Ткаченко, М. Гуць та інші. Актуальними на сьогодні також залишаються питання, присвячені гендерним особливостям безробіття, про що свідчать численні публікації Т. Журженко, О. Іващенко, В. Суковатої, Н. Грицяк, Н. Олійник, Е. Лібанової та інших.

Зазначимо, що безробіття являє собою макроекономічну проблему, оскільки чинники, які на нього впливають, передусім економічні. Одним з таких чинників є значне зниження

темтів економічного розвитку, що нині спостерігається в Україні, причиною якого певною мірою є світові фінансово-економічні процеси. Внаслідок їх впливу на діяльність більшості галузей вітчизняної економіки відбулося: скорочення об'ємів виробництва, масове звільнення працівників, зниження реальних доходів населення. Зазначене зумовило збільшення пропонування робочої сили на ринку праці й відповідно зниження попиту на неї.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Оскільки, як доведено багатьма науковцями з гендерних проблем, жіноче безробіття має значно тяжчі наслідки внаслідок своєї довготривалості та являється одним з механізмів виштовхування жінок із ринку праці, то очевидним є той факт, що

безробітні жінки є більш проблемною групою, так як втрата роботи для них пов'язана з меншою імовірністю виходу зі стану безробіття у порівнянні з чоловіками.

Тому, з огляду на складну ситуацію, що склалася у вітчизняній економіці, вважаємо за доцільне визначити, на основі економічних моделей, прогнозні значення жіночого безробіття на кінець 2009 року та запропонувати шляхи його зниження в умовах фінансово-економічної кризи в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз динаміки безробіття, що визначена за методологією МОП, за період 1995—2008 рр. показує, що уявлення, яке сформувалося про те, що безробіття в Україні має "жіноче обличчя", не має під собою реальної основи. Доля жінок серед безробітних протягом розглянутого періоду коливається в діапазоні 45—47%, що відповідає їх питомій вазі серед усіх зайнятих в економіці (табл.1). Труднощі безробіття в даному періоді були рівномірно розподілені між чоловіками та жінками.

Аналіз безробіття за причинами незайнятості показує, що більша частина чоловіків втратили роботу внаслідок звільнення за власним бажанням. Виключення склали тільки 1997—1999 рр., коли незначно перевищували звільнення по вивільненню, скороченню штатів або ліквідації підприємства. Жінки протягом всього досліджуваного періоду втрачали роботу переважно за ініціативою роботодавців — в результаті вивільнення, скорочення або ліквідації підприємства. Така картина являється наслідком наявності в трудовій сфері як гендерної дискримінації, так і горизонтальної та вертикальної сегрегації за ознакою статі.

Для жінок характерний більш тривалий період пошуку роботи, оскільки серед них більша частка тих, хто знаходиться в стані довготривалого безробіття. Більш низький рівень виходу зі стану безробіття для жінок пов'язаний з гіршими можливостями при працевлаштуванні, меншою конкурентоспроможністю, що являється відображенням, а також дискримінаційною практикою українських роботодавців. У той же час більший період пошуку відображає і більш пасивну поведінку жінок, їх меншу активність у пошуку роботи. Останнє підтверджується і тим, що жінки частіше, ніж чоловіки використовують у цілях пошуку роботи звернення до державної служби зайнятості, ніж безпосереднє звернення до роботодавця. Якщо у чоловіків серед способів пошуку роботи звернення в службу зайнятості складає (2002 р.) 27,5 %, то у жінок 40,3% [2].

У роботі [3] на основі статистичних даних рівня безробіття та ВВП України за період з 1995 по 2008 рік

**Таблиця 1. Рівень безробіття за статтю в Україні протягом періоду 1995—2008 рр¹.
(у відсотках до економічно активного населення працездатного віку)**

Рівень безробіття	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2008
Зареєстрований								
Жінки	1,7	3,2	5,5	4,8	6,4	5,8	4,3	3,7
Чоловіки	0,8	1,6	3,2	2,6	3,5	3,1	2,4	2,1
За обстеженням населення (методологія МОП)								
Жінки	7,3	8,4	11,7	11,0	9,6	7,7	6,7	5,8
Чоловіки	8,0	9,5	12,4	11,2	9,9	7,9	7,0	6,3

¹ Джерело: складено автором за даними [46—52, 126]

було побудовано ряд економетричних моделей та визначені точкові й інтервальні прогнози значення безробіття, згідно з якими, на кінець 2009 року, рівень безробіття сягне 7,6852 % від чисельності економічно-активного населення.

Нинішня криза в економіці України обумовлює необхідність визначення прогнозних значень і жіночого безробіття на кінець поточного року. З цією метою, автором була побудована економетрична модель, яка відображає залежність рівня жіночого безробіття поточного періоду від рівня жіночого безробіття попереднього періоду та приросту ВВП за останній часовий період (рік), що має наступний вигляд:

$$Y_t = \beta_1 + \beta_2 \Delta X_t + \beta_3 Y_{t-1} + U_t \quad (1),$$

де Y_t , Y_{t-1} — рівень жіночого безробіття відповідно у поточному та попередньому періодах;

$\beta_1, \beta_2, \beta_3$ — коефіцієнти регресії, які характеризують зміну Y під взаємодією одиничної зміни перемінної X в кожному з часових періодів, що розглядаються;

ΔX_t — приріст ВВП за останній часовий період (рік);

U_t — випадкова змінна, яка містить у собі вплив інших неврахованих (соціальних, економічних, політичних) чинників.

Запропонована автором модель є лаговою, оскільки в якості пояснюючих змінних використовуються не тільки поточні, а й деякі попередні за часом значення.

Лагові моделі є досить поширеними оскільки дозволяють врахувати вплив (дію) факторів попередніх часових періодів. Наявність лагів обумовлюється існуванням психологічних, технологічних, інституційних та інших причин [4].

Варто зазначити, що нами була проведена, методом найменших квадратів, оцінка запропонованої моделі з лагами залежної змінної. Так, на основі статистичних даних щодо приросту ВВП (ΔX_t) та рівня жіночого безробіття (Y_t) за період 1995—2008 рр., отримано оцінку моделі (1):

$$Y_t = 5,578140099 - 5,022110 \cdot 10^{-6} \times \Delta X_t + 0,556115186 \cdot Y_{t-1} + U_t \quad (2).$$

Для отриманої оцінки розраховано коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,8643$; значення F-статистики — 28,66; здійснити оцінку дисперсії помилки — 0,8458. Дані показники да-

ють підстави стверджувати, що модель з ймовірністю 0,95 є адекватною.

Оскільки, проведені тести на значущість коефіцієнтів регресії (t-тест Стьюдента для рівня значущості $\alpha = 0,05$) показали значущість отриманих коефіцієнтів регресії, то на основі зазначених даних автором визначені точкові та інтервальні оцінки прогнозного значення жіночого безробіття на кінець поточного 2009 року.

Зазначимо, що прогнозні значення розраховано для двох випадків: із використанням припущення щодо зміни рівня ВВП за оцінками Міжнародного центру перспективних досліджень (МЦПД) України та Міжнародного валютного фонду (МВФ).

Отже, точковий прогноз жіночого безробіття за даними МЦПД України становить $Y_{2009} = 6,953132\%$ та $Y_{2009} = 7,896459\%$ за даними МВФ. У свою чергу інтервальні прогнози досліджуваного показника становлять відповідно від 5,776% до 8,1307% та від 5,301% до 8,605%.

Якщо припустити, що кожне із зазначених припущень справдиться на 50%, то точковий прогноз рівня жіночого безробіття Y_{2009} буде становити 7,4248%, а інтервальний — від 6,02695% до 8,8226%.

ВИСНОВКИ

У даному контексті, раціональним засобом вирішення проблеми зростання рівня безробіття серед жінок внаслідок фінансово-економічної кризи, що панує в Україні, є розвиток практичних програм, які мають передбачати впровадження гендерних підходів до роботи державних центрів зайнятості. Зокрема, доцільним є працевлаштування на вільні та новостворені робочі місця шляхом:

— уточнення номенклатури громадських робіт із урахуванням жіночих можливостей до праці — догляду за хворими та особами похилого віку, догляду за дітьми, участі в соціологічних, статистичних та інших спостереженнях;

— надання консультацій роботодавцям щодо створення нових робочих місць на основі гендерного підходу (створення спеціальних робочих місць для жінок, які орієнтовані на неповну зайнятість, з гнучкими робочими графіками, можливістю надомництва, дистанційної роботи тощо);

— створення інформаційних цент-

рів з питань вакансій, проведення ярмарків вакансій, випуск інформаційних бюлетенів для потенційних роботодавців про кадри, що знаходяться в даний час на обліку в службі зайнятості;

— створення кризових центрів для здійснення психологічної та соціальної підтримки як безробітних жінок, так і безробітних чоловіків [5].

Важливою складовою ефективною політики сприяння зайнятості населення та відповідно скорочення безробіття є впровадження гендерних підходів до програм професійної підготовки й перепідготовки безробітних. Зокрема:

— проведення регулярних досліджень ринку праці з метою виявлення вільних ніш (з орієнтацією на чоловіків і жінок) та перенавчання кадрів для їх заповнення; сприяння самозайнятості жінок шляхом більш широкої підготовки за традиційно "жіночими" професіями в рамках професійного навчання;

— включення до професійної підготовки та перепідготовки жінок навчання навичкам роботи з новими інформаційними технологіями, оскільки часто саме через відсутність досвіду роботи з сучасними комп'ютерними технологіями жінки, особливо старшого віку, не можуть отримати престижну роботу;

— впровадження програм професійного навчання, що спеціально орієнтовані на соціально вразливі категорії жінок-матерів (одинокі, багатодітні, з дітьми-інвалідами тощо);

— включення до програм професійної підготовки курсів з основ бізнесової діяльності щодо сприяння самозайнятості та підприємництва жінок.

Необхідною, з точки зору автора, є розробка державних програм, що передбачають вдосконалення державної системи курсів перепідготовки жінок, професійної реадaptaції після репродуктивної перерви в трудовій діяльності.

Література:

1. Пижук О. И. Гендерные особенности безработицы в Украине // Бизнес-Информ. — 2008 р. — № 9. — С. 10—13.
2. Лобанова А. С., Бердник О. В., Близнюк В. В., Жарова Л. В., Зайковська В. Ю. Гендерні стратегії сталого розвитку України / Всеукраїнський жіночий центр інформації та соціально-економічної адаптації / наук. ред. Л. С. Лобанова. — К.: Фенікс, 2004. — 428 с.
3. Мамонтова Г. В., Піжук О. І. Зростання безробіття як наслідок фінансово-економічної кризи в Україні.
4. Бородич С. А. Економетрика: учеб. пособие / С. А. Бородач. — М.: Новое знание, 2001. — 408 с.
5. Герасименко Г. В. Гендерні аспекти соціальної політики в Україні. — Умань: СІД Соціально-економічний, 2008. — 252 с.

Стаття надійшла до редакції 04.06.2009 р.